Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Fernando Echebarría Unamuno Urreduna

Eibar, Gipuzkoa (1927)

Aurkibidea

Biografia

Fernando Etxeberria, "Urredunanekua". Aitonak (Mateo Etxebarriak) sortu zuen urre-fabrika; gero aitak, osabak, Fernandok berak, eta senitarteko mordoak jardun izan dute bertan lanean. Horixe zen damaskinaturako urre-haria egiten zuen lantegi bakarra, eta bertan erosten zuten grabadore-damaskinadore guztiek. Lantegia 1900 inguruan sortu zuten eta 1980 inguruan itxi zen, damaskinatuaren beherakada nabarmenak atzera-bueltarik ez zuenean.

Zintak

AB-270

- **Proiektua**: Egoibarra - Eibartarren Ahotan
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Alberdi Bilbao, Itziar - Sarasua Aranberri, Asier
- **Data**: 2001-02-22
- **Iraupena**: 84 min
- **Euskarria**: Hi8
- **Kodifikatzailea**: Unamuno, Arianne

Pasarteak

1. Urre-lantegiaren hastapenak

- **Erref**: AB-270/002
- **Iraupena**: 0:01:21. **Hasi**: 00:01:10. **Bukatu**: 00:02:31
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Jatorriaren berri. Mateo Etxebarria (aitona) Markinarra zen eta Eibarrera etorri zen lanera, eta bertan ezkondu zen. Damaskinatua indartzen hasi zen garai hartan eta urre-lantegi bat jartzea erabaki zuen.

Transkripzioa
- Esan dozu urredunak-eta, familixia, aittitta…
- Aittitta hasi zan, Mateo Etxebarria. Uste dot zala Markiña aldekua zan. Hona etorri zan, Eibarrera, arman, eskopetan ofiziua ikastera. Ezkondu zan Maria Luisa Agirregomezkorta, orduan `Irustanekua´ deitzen zetsen horreri familixiorreri. Eta itxuria ziran herrixan, pixkat honek, “señorito” edo zera. Eta ezkondu zan horrekin, Maria Luisa Agirregomezkorta. Ta eskopetan uste

dot jardun ebala ikasten nunbaitten. Hori ez dakit nik, nere anaiak gehixago ekixan horrek gauzok. Ta, ba, orduantxe hasi zan damaskinaua, itxuria, Eibarren, ta pentsau eban, ba, urria preparatzen hasi, edo zelan. Oin, ez dakit nun ikasi eban be eta zera. Txirixokalian, Txiriokale 6, hor bizi zian, eta hortxe ipin eben taillarra planta bajan. Bai. Eta nik entzunda dakaten moduan, ba, orduan... zelan deitzen jako “yunkiari” euskeraz? Bueno, orduan, zera, ba, kalian joten ei eben. Bihar erdixa, itxuria, kalian eitten eben, Txirixokalian. Eta hor be jaixo ziran, hor etxian, ba, hori, ta gero, Toribio Etxebarria, Blas Etxebarria... horrek danok hor jaixuak dia.
- Osea, danak, familixakuak dia?
- Bai. Ba hor urte askuan itxuria egon zian.

2. Urre-lantegiaren kokapen desberdinak

- **Erref**: AB-270/003
- **Iraupena**: 0:03:56. **Hasi**: 00:02:31. **Bukatu**: 00:06:27
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:
Lantegiaren kokapen desberdinak. Txirixo kalean hasi zen lanean; gero Bidebarrietara pasatu zen. Gerra garaian lantegia erre eta Bidebarrieta 24ra aldatu ziren. Hasierako makinak egurrezkoak ziren. Fernandok Armeria Eskola amaitu zuenean, bertan hasi zen lanean. Gerora Julian Etxeberria kalera eta azkenik Otaola Hiribidera aldatu zuten lantegia.

3. Toledoko damaskinatuaren gorakada eta Eibarkoaren beherakada

- **Erref**: AB-270/004
- **Iraupena**: 0:02:15. **Hasi**: 00:06:27. **Bukatu**: 00:08:42
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Lan asko izan dute beti. Gutxika-gutxika Eibarko damaskinatuaren beherakada hasi zen eta Toledora bidaltzen hasi ziren urre gehiena. Toledon modernizatzen hasi zirenean, itxi egin behar izan zuten.

4. Eibarko eta Toledoko damaskinatuen ezberdintasunak

- **Erref**: AB-270/005
- **Iraupena**: 0:00:54. **Hasi**: 00:08:42. **Bukatu**: 00:09:36
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Armagintza

Laburpena:
Toledoko eta Eibarko damaskinatuen arteko aldea. Eskopetagintzan ere damaskinatzen zuten. Eibarko damaskinatua hobea zen, eskuz egindakoak kalitatea hobea zeukalako. Toledon modernizatu egin ziren eta han lan gehiago egiten zuten bitartean, Eibarren behea jo zuen.

5. Urre-lantegiaren kokapena urtez urte

- **Erref**: AB-270/007
- **Iraupena**: 0:02:28. **Hasi**: 00:10:32. **Bukatu**: 00:13:00
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Lantegiaren kokapen aldaketak noiz izan ziren zehazten du.

6. Etxebarriatarrak Eibarren, "Urredunanekuak"

- **Erref**: AB-270/008
- **Iraupena**: 0:02:08. **Hasi**: 00:13:00. **Bukatu**: 00:15:08
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:
Urredunanekuak nortzuk ziren: Hilarion (aita), Gregorio (osaba), Fernando, arreba. Etxebarriatarrak (Blas, Toribio, Bonifazio...), guztiak Txirio kaleko 6. atarian jaiotakoak ziren.

7. Toribio Etxebarriarekin izandako harremana

- **Erref**: AB-270/009
- **Iraupena**: 0:03:13. **Hasi**: 00:15:08. **Bukatu**: 00:18:21
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:
Toribio Etxebarria senide zeukan. Venezuelatik Hendaiara etorri zen behin; gero Eibarrera. Fernandok argazkiak bidaltzen zizkion Santiago Arizmendiarrietaren bitartez. Toribio Eibarrera etorri zeneko hainbat anekdota; zelakoa zen. Erlijio kontuak; Toribio monagillo izandakoa zen. Toribioren izaera.

8. Blas Etxebarriak Eibarko ekonomian izandako garrantzia

- **Erref**: AB-270/010
- **Iraupena**: 0:02:25. **Hasi**: 00:18:21. **Bukatu**: 00:20:46
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Herriaren nortasuna

Laburpena:
Blas Etxebarria zuzendari izan zen Banco de San Sebastianen. Pertsonai garrantzitsua izan zen Eibarren. Bertako lantegi guztiak bultzatu zituen gerra ostean. Blasen zaletasunak aipatzen ditu.

9. Urrea lantzeko teknika

- **Erref**: AB-270/011
- **Iraupena**: 0:01:48. **Hasi**: 00:20:46. **Bukatu**: 00:22:34
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Urrea nola lantzen zen: lingotea erosi (Donostian, Madrilen, Bilbon), laminatu, barrak egin eta ondoren trefiladorearekin, haria egiten zen (7,5 zentesima finena).

Transkripzioa
- Zelan lortzen zenduen materixala-edo? Zure aittak nun lortzen zeban urria? Edo zer prozesu zekan horrek?
- Hori, ba, erosten genduan... lingotiak izaten ziran. Eta zeguazen lingotiak, ba, 250 gramo, kilua, 500 gramokuak... Ta neri akordatzen jata gehixen erosten zebela Donostian. Eguan bat urria afinau eta lingotiak ein. Madriden be baeguan, Madriden, eta ondiok segitzen dau. Baiña jeneralian gure aittak, nere akorduz, hor erosten zeben, Donostian. Ni juaten nitzan. Eta gero, ya, pixkat martxan hasi gintzazenian Bilbon be bai. Bilbon be baeguan etxe bat, `Polispania´-edo zan orduan (gero `Indumetal´ek hartu eban). Hor jardutzen genduan; neu juaten nitzan erostera.
- Zelakuak ziran?
- Lingotiak. Ba, txokolatian ontzian tamañokuak batzuk eta beste batzuk luzetxuauak. Eta gero, ba, hasten gintzazen, ba, laminatzen. Laminatzen. Eta harixa eitteko fundidu eta barrak etaratzen genduzen: barrak etara eta, ba, trefiladorian pasau. Bai!
- Eta hor trefiladoran pasauta, zer lortzen zenduen, harixa?
- Harixa; trefiladoretan harixa. Harixa izaten zan damaskinaurako, mehiena, 7 zentesima t'erdi, 7 zentesima t'erdi. Ta txapia, esaten zebena, harek zentesima bat inguru eukitzen eban. Ta gero, ba, izaten zan, bihar hobia eittia nahi bazan, txapia lodixaua, harixa be loditxuaua... Bai ba, zenbat eta lodixaua sartu karestiau urtetzen eban gauziak, baiña hobia. Hobeto, hobeto!

10. Zelako urrea erabiltzen zuten

- **Erref**: AB-270/012
- **Iraupena**: 0:03:39. **Hasi**: 00:22:34. **Bukatu**: 00:26:13
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Erabiltzen zuten urrearen kalitatea: 24 kilatekoa urre gorria zen; 18 kilatekoa urre berdea zen. Zilarrarekin ere lan egiten zuten. Erliebean ere lan egiten zuten. Damaskinatutako piezak Ameriketara bidaltzen hasi zirenean, itsasoan ugartu egiten ziren; ondorioz, barniza ematen hasi behar izan ziren.

Transkripzioa
- Eta urre klasiak zeren?
- 24 kilatekua. 24 kilate, fin-fin-fiña. Gero zidarra be [izaten] zan. Zidarra merkiaua beti, askogaittik gaiñera. Baiña zidarrian perleaua-eta eitten eben. Eta zidar hau izaten zan ikasten, damaskinau-eskolan ikasteko, alumnuak urriakin ein barik, zidarrakin eitten eben dana. Zidarra be prozeso iguala.
- Eta zeuek be zidarrakin...
- Bai, bai. Zidarra ta urria. Bai. Ta gero, 18ko urria eitten genduan, txapak. Harek [izaten] ziran inizialak —“efia” eta— inizialak eitteko. Eta eskopeteri be sartzen zetsen, igual, eskopeta onari, ba, inizialak, edo kañoiari “uno” ta “dos” ta hori....
- Horretarako 18 kilateko urria.
- 18 kilatekua hor asuntuan. Ostian, damaskinaurako dana fiña, 24kua.
- Hobia da?
- Maleabliaua, bigunaua, eta puru-puru-purua. Bai, puru-purua.
- Eurak damaskinadoriak esaten dabe, urre berdia eta urre gorrixa.
- A bai! Urre berdia ta gorrixa. Urre gorrixa zan, ba, fin-fiña, urria bakarrik. Eta urre berdiari zidarra nahastatzen zetsaun. Ahaztuta dakat oin ze...
- Proporziñua.
- Bai, proporziñua ez dakit zenbat zan; 20% edo ez dakit zenbat zan, zidarra sartu, eta urtetzen eban urre berdia. Distingitzeko.
- Zetarako erabiltzen zan hori?
- Ba, distingitzeko, damaskinauan, ba, distingitzeko. Pintturan [izaten] dan moduan pixkat gorrixa ta horixa, pixkat distingitzeko. Ba hor be eitten eben, ba, urre gorrixa eta urre berdia sartu, figuriari zertzeko.
- Animalixian parteren bat edo...
- Bai, bai. Edo bertan zerian. Gero reliebia eguan. Reliebia izaten zan alanbria. Alanbria, ba, 7 dezima inguruko alanbria, milimetrua baiño mehiaua. Eta harekin eitten zittuen reliebian. Ha ya zan kategorixa haundixa. Animalixak, zuk esan dozuna, animalixeri korputza ta arpegixa ta honek zerak, reliebian. Ta eskopetan be askotan sartzen eben reliebia inizialak-eta eitteko, reliebiakin, urre fiñakin.
- Guzti hori eitteko prezisiño asko biharko zenduen, ez?
- Ez! Hilerak zian, diamantezko hilerak izaten dia. Eta hantxe pasau. Bai. Eta norberak nahi eban medidara. Ta baitta damaskinadoriak eurak eukitzen zittuen hilerak —oseake, terrajia esaten etsen eurak—, burdiñazkua. Ta, igual, eruaten eben, ba, horixe, “cero-ochenta”kua edo, alanbria. Ta gero eurak ipintzen eben eurak nahi eben medidara. Porke, por ejenplo, animalixiari hankak-eta mehiauak dia, ta eurak ipintzen eben, ba, “cuarenta”ra-edo jatsi, ta “cuarenta”kuakin ein. Ta korputza, ba, lodixaua, ta... bai.
- Zuek saldu beti...?

- “En bruto”. Bueno, einda. Zera, txapia ta harixa, holaxe. Beti hori.
- Baiña harixa beti klase bat.
- Eskatzen zebena; eskatzen zebena. Mehiena izaten zan 7 zentesima t’erdi. Hortik gora nahi ebena. Gero eguan, pixkat hori be loditxuaua, harixa. Ba, hobia nahi bazan eittia, harixa be lodixaua sartu. Gero hasi zian hamen damaskinadoriak zerera bialtzen, Ameriketara, damaskinaua. Ta azeptaziño ona euki eban. Gustau eitten zan ta joño. Baiña Ameriketan eitten jakuen, ba, hau, itsasuan pasatzeruzkuan, salitriak-eta, zelan plantillia burdiñazkua dan, uhartu eitten jakue. Ta gero ya hasi zian, ba, joño, ba, parnizakin, zertu ta gero, parnizau, ta gauzak ein. Ez dakizu? Durau deixan urriak. Ta horrek Toledon-ta, hori, ondo konsegidu dittue horrek gauzok.

11. Eibarko damaskinatzaile ezagunak

- **Erref**: AB-270/013
- **Iraupena**: 0:03:42. **Hasi**: 00:26:13. **Bukatu**: 00:29:55
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:
Damaskinatzaile onak izan dira Eibarren: Duni Murua, Txomin Martinez, Pablo Sarasua, Aristondotarrak, Agustin "Matxari" eta abar. Ramiro Larrañagak dauka jasota liburuetan damaskinatuari buruz. Eibar ala Toledo den aitzindaria, eztabaida izan omen da beti. Placido Zuloagari buruzkoak aipatzen ditu.

12. Eibarko damaskinatuaren urte goxoak

- **Erref**: AB-270/014
- **Iraupena**: 0:02:58. **Hasi**: 00:29:55. **Bukatu**: 00:32:53
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:
Beraientzat sasoi onena 1970 inguruan izan zen. Toledon gero eta lan gehiago; Eibarren, berriz, ordurako beherakada handia egina zuen. Gerra ostea garai ona izan zen; emakume ugari aritzen ziren lanean. Lan asko zegoen garai hartan Eibarren. Damaskinatzaileak zeuden Euskal herrian zehar ere.

13. Urre-txorta eta urre-haria salgai

- **Erref**: AB-270/015
- **Iraupena**: 0:01:45. **Hasi**: 00:32:53. **Bukatu**: 00:34:38
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua

- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Urrea txortaka edo gramoka saltzen zuten. Haria karretean batzen zuten. Urre-haria egiteko makina Galdakaon egin zioten, enkarguz.

Transkripzioa
- Zuek urria zelan saltzen zenduen? Ze luzera zekan harixak?
- Harixak? Jeneralian txortia, “madejia” esaten zan. Txortia, gramo bat ingurukua, gramo bat. Ta txapia izaten zan, ba, eurak esaten eben. Batzuk esaten eben 30 zentimetro; beste batzuk, igual, ba, 10 gramo. Gramoka. Batzuk eskatzen eben gramo bat, beste batzuk 10. Segun.
- Eta beti holan…?
- Harixa, madejia, txortia. Ta eurak gero soltatzen eben, ta jeneralian batzen eben, orduan, harixa, karretia —egurrezko karretia, harixa, izaten zan— ta hantxe batzen eben eurak. Karretia ipini han ultzeren baten-edo sartuta, ta hantxe “tik-tik”, harixa. Holaxek eitten eben.
- Zuek luziena ze etaratzen zenduen?
- Harixa?
- Nahi beste?
- Bai, porke karrete haundixak zian, ta igual eukitzen eben... 400 bat gramoko karretiak-edo izaten zian. Apurtu be eitten zan sarrittan, e? Hain mehia, “tik”, ikutua bakarrik bihar eban, “tak” apurtzen zan. Geuk saldu gramo bat ingurukuak, madejak. Gramo bat inguruko madejak. Bai gorrixa ta bai berdia.
- Lan fiña zan zuena?
- Bai. Bistia be bihar! Porke han hileretan sartzeko... Lehelengo zorroztu puntia harixari, ta “tak” sartu hileran, eta pinziakin tiratu eta etara. Baiña 7 zentesimako harixan... Eta trefiladoran. Trefiladorak be txiki-txikixak. Danian trefiladora haundixak eguazen, danak haundixak. Ta Italian-eta ikusitta, danak haundixak. Ta batek ein eskun, trefiladoria ein eskun, enkarguz, Galdakaoko batek, gure lagun batek. Trefilaziñuan eitten eban biharra, ta “ya os haré yo una máquina”.

14. Urre-lantegirako makinak nondik ekarri zituzten

- **Erref**: AB-270/017
- **Iraupena**: 0:03:18. **Hasi**: 00:35:51. **Bukatu**: 00:39:09
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Makinen inguruko azalpenak. Behar zuten makina bat Frantziatik nola ekarri zuten kontatzen du. Beste makina batzuk Kataluniatik ekarri zituzten.

Transkripzioa
- Oindiok han dao, haxe laminadoria dao oindiok.
- Osea ke historixia daka.
- Motorra ipinitta. Gero zilindruak be ya… rektifikau. Sarrittan eitten

genduzen, rektifikau. Sarrittan rektifikatzen genduzen, egon deixen brillante ta ondo. Ta gero, ba, beste makiña bat nahi genduan, ta bagenkigun nun saltzen zittuen: Parisen. [Alfred Oliot] edo zan fabrikia. Baiña ekarri ezin; orduan ez eguan permisorik! Ta hamengo industrial batek esan eskun, “joño, neuk kontrabandista batzuk ezautzen jittuat nik Hendaian, ta ekarri leikek”. “Bai?” ta “bai”. Pagau genduzen holaxek —Hendaiakuari pagau gentsaun— ta makiñia ta dana ekarri eben. Ta gero, ba, astuan pasau eben errekatik. Baiña pasatzen dagozela errekatik, kajaren bat jausi jakuen. Desmontauta makiñia, e? Makiñia desmontauta. Ta kajaren bat jausi ein jakuen, itxuria, errekara. Ta guri ekarri zeskuen, ta ene! Makiñia bai, baiña pieza mordua falta. Ta esan eskuen: “ba errekan jausi jakuk kajia!”, ta “jakin leikek zer piezatzu falta dian?”. Ta orduan be —badakit nik— afizionaua fotografixara, ta zer ein neban? Makiña guztia, osea, pieza guzti-guztiak ipini, izara zuri bat atzian, ta fotografixak etara! Bialdu genduzen horra fabrikara ta ekarri zeben falta ziran pieza danak. Ta montau genduan ta hor dao ha makiñia be. Esan netsan Aitorri: “Honek historixia daka, honek makiñionek”. Bai. Gero beste makiña batzuk erosi genduzen Kataluñan. Harek ya barrixauak dia, baiña.
- Horrek makiñok ze zian, espezialak urria-ta lantzeko? Edo ez, beste gauza batzuetarako be erabiltzen zian ta...?
- Nik uste dot beste [batzuetarako] be erabiliko zittuela, baiña zian, ba, klaro, urriantzako haretxek zittuan. Haretxek eitten zittuan. Zilindruak, ba, txikixak dia, zilindro txikixak, baiña beti ondo egon bihar zian. Ta sarrittan rektifikatzen genduzen, porke, badakizu, galtzairuari be zikiña jausi jakola ta pixkat porua edo zulua edo zikiña, ta beti leku batetik pasatzen be —beti denporiakin, badakizu— desgastia eitten zan. Ta ya ez zeban ondo... pixkat zuluekin-ta etaratzen eban txapia. Ta txapia be bihar zan poro barik, ahal dala. Pororik bapez izan deixala. Ta hain mehia, ta pororik ezebe barik... Porke olixuakin pasatzen genduan. Olixua bota zertuta... ta olixuak berak be sarrittan inpurezia edo... Hori, gaiñera, garbitzen genduan, e, filtruekin-ta, baiña... beti. Hantxe dagoz horrek makiñok. Aitorrek dakaz. Ta lehengo baten be —azkenengo egon nitzanian— “makiñak?”, ta “han dakaraz”. Batzuk ez dake historixarik ezebez, ta esan eban: “honek igual neu geldittuko nok ta honek saldu be igual eingo jittuat ta arreglauko gaittuk” esan estan. Ta “bai, bai”. Baiña historixia dakenak hantxe daoz beste batzuk. Ta hori trefiladoraori be espresamente geuretako einda afizionau batek.
- Bai, eske kuriosua da, dalako oso gauza espeziala.
- Bai ba! Makiñak, trefiladorak, eguazen haundixak, baiña hori da trefiladora txiki bat; trefiladora txiki bat. Haundi baten modukua; igual-iguala miniaturan.
- Zuen biharra eitteko...
- Guretako zan fenomenua! Ta ostian ez genduan topatzen, orduan behintzat. Oin akaso egongo dia. Ez dakit. Baiña gu, orduan...

15. Inguruan zegoen urre-lantegi bakarra, eurena

- **Erref**: AB-270/018
- **Iraupena**: 0:03:31. **Hasi**: 00:39:09. **Bukatu**: 00:42:40
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua

- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Urre-haria egiten zuen fabrika bakarra eurena zen; beste inon ez zegoen horrelakorik. Paristik ere Eibarrera etortzen ziren urre bila. Sekretuetako bat pazientzia zela dio. Urrea suberatu egiten zen.

Transkripzioa
- Orduan zenbat fabrika zeren urre-harixa eitten zebenak?
- Iñor bez. Madriden eguan bat: “Sociedad Española de Metales Preciosos”. Oin be badao. Ta hor fransesak zian. Baiña ez eben konsegitzen txapia eittia. Ez! Ta proponidu be ein zeskuen guri bertara juan, Madridera, ta eurori erakutsi ofiziua. Ta esan genduan: “eurori erakusten badou ofiziua, akabo!”. Ostian zian poderosuak eta zera. Eta ezetz. Eta ibili zian, baiña, konsegitzen ein zittuen ahalegin guztiak. Ta hamen Eibarren be bai, damaskinadorieri-ta zertu, aber zelan eitten zan-ta, preguntatzen ibili zian. Bai. Aber zekixen zelan eitten zan, ta... Geuk be euki dou pixkat sekretu moduan, “de familia”. Euki genduan geure tranpillia eta gauzak. Baiña oin ya eitten dabe, ta beste metodo batzuk eitten dittue oin. “Panes de oro” eitten dian moduan —“Panes de oro”, zerakin jota, “bum-bum-bum”—, ba holaxe. Ta eitten dabe urria mehe-mehe-mehia. Gero damaskinaua be halakotxia dao.
- Lehen orduan zuek zekazuen patentia.
- Bai, geuk! Ta danera etortzen zian. Parisen be baeguazen damaskinadore bi-edo, baeguazen. Harek be etorten zian bakotxian eruaten eben urria hara.
- Eta sekretua zein zan?
- Bat pazienzia! Bat pazienzia zan. Porke batzuk pentsatzen eben dana automatikua zala; bai, ba, makiña automatikua. Ta ez! Pazienzia. Ta gero, suberatu be urria eitten genduan guk, zerian, lanparilla alkoholezkuetan suberatu. Gero pasadia emoteko. Pasadia emoten gogortu eitten zan ba “krrrraaa”, ta bigarrena ezin zeikian emon. Pasadatik pasadara suberatu ; “recocer” esaten zana. Ta harixa be igual. Harixa be, ba, pare bat bidar-edo suberatu. Gero, zerian sartzeko be, damaskinaua eitteko be suberatu ta urria bigun-bigun-biguna bialdu bihar zan.
- A, eurak etxian...
- Bai, sartzeko. Baiña hori geuk suberatuta emoten gentsen. Ya dan moduan, amaittuta, bigun-bigun, sartu deixen. Bestela gogorra gelditzen zan. Ta berdia gogorraua. Zidarra zelan zekan nahastauta, ha gogorra gelditzen zan, gogorraua.
- Orduan, esaten dozu, Madriden zeuala hau, “Sociedad Española de Metales”. Eta inguruan?
- Hamen, hamen eguan beste bat urria saltzen ebana, baiña harek be lingotian eta zerian. Ta baitta laminau be eitten eben, baiña lodira. Osea ke, dentistentzako-ta, ba, eitten eben. Dentistentzako-ta eitten eben. Hamentxe. Beste bat eguan `Polispania´; gero `Indumetal´ek hartu eban. Oin ez dakit segiduko daben. Oin be segiduko dau.
- Baiña lodixagua.
- Bai, bai. Lodixa, lodixa. Harek, gaiñera, interesau be ez, e! Gaiñera, halako fabrikantientzako-ta ez zan.... Hamen eguan...
- Merkatua.
- Ez zan. Baiña horrek eken terkadadia. Itxuria hor injenierua eguan bat fransesa. Ta han esaten etsen: “¡Pero cómo! Si aquellos hacen, aquí podemos hacer”. Ta ibili zian, baiña, bueno! Ta gero, gerra aurrian ipini eban beste batek, Ordoño. Ordoño. Zuek ez dozue ezautuko, baiña bertan,

taillarra guk zekaun lekuan —hartu genduan lekuan azkenengo—, hantxe azpixan. Bai. Larreategikin sozio. Larreategikin sozio ipini eben. Ta eitten eben. Baiña ez dakit nik ze... Ez eban resultau. Gero laga ein eben eta zeramikia ipini eben, ya zeramikiakin jardun eben.
- Ez zan izango bardin-bardiña, orduan.
- Ez. Ez dakit nik. Ta makiñak, makiña bi-edo ekazen ta geuk hartu gentsen, baiña makiñak be eskasak zian ta harek ya txatarretara-edo juan zian harek. Ez genduan zertu. Bai. Ordoño.

16. Urrea lantzeko makinak

- **Erref**: AB-270/019
- **Iraupena**: 0:01:39. **Hasi**: 00:42:40. **Bukatu**: 00:44:19
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Inoiz ez zuten jakin aitonak zelan eta zergatik ikasi zuen ogibidea. Makinak eta laminadorak eskuz egindakoak ziren, egurrezkoak.

Transkripzioa
- Orduan ez dakizu, hain lan fiña eta espeziala izanda, aittittak zelan ikasi zeban? - Ni idea! Horixe sekula, sekula ez dou zertu. Porke, gaiñera, orduan ez zeguan… Egurrezko makiñak ziana bai, harixa eitteko egurrezko makiña bat. “Brrrr” eskuakin pasau, banaka-banaka... Igual, ba, orduan, gaiñera, asko [bihar] be ez zan izango ta. Eskuakin. Ta laminadorak be, laminadorak, hori bai. Eskuakin, motorrik, indarrik ez eguan eta, zerakin. Ta laminadorak eitten zittuan Eibarren, Bollain? Zerian, Paseo San Andresen ekan taillarra. Harek guria kopixau, hori, Franzia… eitten zittuan. Baiña harek eitten eban gehixen be dentistentzako-ta. Dentistak be, badakizu, urria, zera eitteko ta. Ta harek asko saltzen eban; hor, gaiñera, hor, behe aldera, asko. Horrek laminadorok asko saltzen zittuan. Bai. Bollainek eitten zittuan. Baiña harek be ez eban etara guretako modukorik. Guk iñoiz esan berari “Oye, ¿por qué no nos haces unos cilindros, o esto y tal?” baiña ez zeban ha... Ta hasieran rektifikatzera be zerara bialtzen genduzen, Parisera, guk. Bai, holaxe. Bateron bat etortzen bazan fransesa-edo hona, emon berari, solte, zilindro bixak —zilindro bi zian—. Ta gero hona ekartzen zittuen. Ta oin azkenengo —ya Eibarrek be asko mekanikamente…—, azkenengo, beti hamen eitten zeskuen. “Ebec”, Berrizen? Haretxek eitten zeskuen ta ondo, ondo. Rektifikau kanpuan baiño hobeto ixa. Gaiñera geuk nahi genduan moduan. Eurak esaten eskuen: “fiñaua nahi dozue? latzagua? bestia?”. Ta hartu genduan tranpia, ta beti bardin-bardin.

17. Urre-haria egitearen sekretua

- **Erref**: AB-270/020
- **Iraupena**: 0:01:57. **Hasi**: 00:44:19. **Bukatu**: 00:46:16

- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Haria egitea ez zen zaila, baina sekretua urre-orri fina egitea zen. Gerra ostean kanpotik ekarri behar izaten zuten ahal zena.

Transkripzioa
- Hor, sekretua, harixa eittia baiño, orrixa eittia zan, ez?
- Bai, bai! Porke trefilaziñua, trefilaziñua, hori ya... Gure aldian onak eguazen, gaiñera. Hor Cordoba aldian-ta, hor, asko dao. Ta Cordoban trefilau kobria eitten eben, lanparen filamentuak-eta eitteko. Kobria trefilau. Baiña makiña haundixak zian danak. Ta hamen Praderak be eitten eban harixa, kobria ta gauzak. Praderak, Bizkaixan. Ta sarrittan egon gintzazen gu. Baiña makiñak ixa honetxen mahaixonen tamaiñokuak. Ta hango injeniero batek esan eskun: “ya os voy a hacer yo la máquina”. Ta ein eskun miniaturan makiñia haundixa modukua. Ta ondo eitten eban harixa! Ondo! Apurtu be bai eitten zan, porke.... Baiña ondo eitten eban. Ta, gero, ba, hilerak be, diamantezkuak zian hilerak. Hileria be pixkat gastau, txarto, estropeauta egon edo ez, beti eguan rebarbia etara edo ez edo. Ta hilerak be onak bihar zian. Hilerak Suizatik ekartzen genduzen lehen, aittan-ta denporan. Hamen ez eguan. Baiña gero hamen ipini ziran. Barzelonan, hor, taillarrak bat baiño gehixago, hilerak eitten zittuenak. Ta gero, hamendik. Hamen gerra ostian ez zeguan industriarik. Ganorabakua dana! Bai. Horretxegaittik, ba, kanpotik. Baiña kanpotik be, ba, ekartzen genduan ahal zana.
- Hor izango zana zan, hasieran, ez? Zeuen aittitta hasi zanian. Orduan bai izango zala...
- Bai. Nik uste dot aitittari lagundu eingo zetsela orduan be; ba, Placidok damaskinaua ta... Placidok igual ikusiko eban Parisen zelan eitten zan, edo aittitta igual juango zan Parisera ikustera edo. Ez dakit zelan eitten zan, baiña... Makiñia bai. Makiñia, laminadora, handik ekarri eban, baiña harixa badakit eskuz eitten ebela. Eskuz, ta, zer bat, pasau eskua… Hori bai. Ta geuk be hasi gintzazen eskuz eitten, baiña esan neban “joe, halan ezin leikek”. Ta kostau jakun topatzia, baiña horretxek ein eskun makiñia.

18. Urre erosleak damaskinatzaileak izaten ziren

- **Erref**: AB-270/021
- **Iraupena**: 0:02:34. **Hasi**: 00:46:16. **Bukatu**: 00:48:50
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Urrea erostera damaskinatzaileak joaten ziren. Normalean liburu batean apuntatzen zen erositakoa eta hilaren azkenean ordaintzen zuten. Hondarrak bueltan eramaten zituzten. Lantegiko giroa oso ona izaten zen; beti zegoen erosleren bat.

Transkripzioa
- Zeiñek erabiltzen zeban urria? Grabadoriak? Damaskinadorak?
- Bai.
- Baiña eurak etortzen zian?
- Eurak taillarrera juaten zian. Eurak etortzen ziran taillarrera, hamenguak. Hamenguak etortzen ziran taillarrera. Izaten zan, gaiñera, jeneralian: eruaten eben, ta pagau hillan azkenian. Edo beste batzuk, gure aittak-eta esaten eben: “zeuek nahi dozuenian”. Iñoiz —honek, Txomin Martinez-eta akordatzen jata neri— liburu txiki bat —liburua— eta hantxe apuntatzen zan: “día tal, tantos gramos, tantas pesetas”. Ta gero pagatzen eben hantxe liburuan; pagau, gero, eureri komeni jakuenian pagatzen eben. Holaxe zan paguori. Barriz, Toledokueri-ta, zerera, korriotik. “Objeto asegurado” bialtzen genduan dana, ta horrekin letria. Horreri bai, baiña horreri be erreztasunak bastante emonda. Erreztasunak bai. Beti suertatzen zan bat jaten zebana, baiña... Arriskuan beti dao gauzia ta.
- Baiña orduan normala izango zan hori.
- Harek ez, fiñak zian! Ez, baiña gero ya…
- Normala diñot hori, ba, fiatzia!
- A, ba-ba-bai. Ta hamengueri, hamengueri eurak nahi ebenian, jeneralian. Baiña jeneralian eitten eben hillan azkenian. Ta, kontua pagatzeko, eitten eben desperdiziuak ekartzen zittuen —desperdiziuak, sobrautakua—; haren baloria deskontau, ta bestia pagatzen eben zerian.
- Orduan sobrak zueri buelta.
- Sobrak deskontau fakturatik.
- Zuek urtu eitten zenduen ta…?
- Bai, garbittu, aziduekin eta gauzekin garbittu, inpureza guztiak kendu, dana aziduetan, urtu, ta gero, ba, barrido barria ein eta ala! Han juaten zan!
- Baiña, normalian, taillarretan-eta, ez zan izango taillarreko uezaba urre billa zoiana, ez?
- Batzuk bai.
- Granujia edo...
- Bai, granujia edo ikasten zeguana edo. Granujia. Uezaba be bai; uezaba be bai. Ta neri akordatzen jata, hamen euki genduan taillarra, Bidebarrixetan —azkenengo Bidebarrixetan, gerraostian—; han ez zeguan ez takilla eta ezebez. Han sartzen zian danak taillarrera, ta gure aittak-eta barriketan ein lehelengo, ta bestia, ta... Danak han egoten zian tertulixan. Konfianza-konfianzakuak danak. Ta hantxe, tertulixan ein, ta ipuiñak eta bestia ta. Ta gero ya ipini genduan takillia ta gauzak, porke ya martxan hasi [gintzanian] jentia be asko egoten zan. Bai. Ya takillan ta zerian.

19. Urre-lantegiak urteetan izandako aldaketak

- **Erref**: AB-270/022
- **Iraupena**: 0:03:27. **Hasi**: 00:48:50. **Bukatu**: 00:52:17
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Lantegia nolakoa zen azaltzen du. Julian Etxeberria kalera joan zirenean (1950), takila bat ipini zuten. Hilaren amaieran bulegoa jendez gainezka izaten zuten beti.

Transkripzioa
- Lokala zelakua zan? Hasieran, takilla barik zana.
- Lokala? Zelan esango detsut nik. Lagako orri bat? Hamengua akordatzen jata-ta, horkua. Hamen Bidebarrixetakua, gerra denporakua, ez, e?
- Bidebarrixeta 24kua.
- Bai, neu egon nitzana. Sartu, ta holako pasillo bat eguan hamen ta hau holaxe zan. Hamendik sartu ta pasillo moduko bat euan. Hau da Bidebarrixeta kalia, hau. Bidebarrieta. Hau zan ofiziñia ta hona taillarrera. Halako tailar bat. Ta hortxe ultziak eta dana bertan eitten genduzen. Hamen ofiziñia zan ta hamen taillarra. Ta hamen leihuak. Hori ezautuko dabe hamen egon dianak. Hau atiau txarto ipini dot. Porke lehelengua zan ezebez, bertara sartzen zan. Baiña atia hamentxe. Zabaldu atia ta dana bistan: ofiziñia ta taillarra. Gero hamen ein genduan pasillo mnoduko bat pixkat hau zertzeko. Jente asko hasi zanian ta zera, pixkat ezkutatzeko edo. Bai. Ta gero ya pasau gintzazenian Generalisimora, ya han baeuan, ba, han takilla batekin tahan ez zan ikusten ezebe.
- Zer zeuan, bentanillia jentiandako...
- Bentanillia jentiandako ta zera.
- Eta taillarra atzian.
- Bai, taillarra be zan: ofizinia hamen ta buelta guztia taillarra. Hamen urtze asuntuak eta aziduekin eta zera, eta Generalisimo aldera makiñak eta gauzak. Bai. Ta han be konfianzia ekanak —honek jente... damaskinau zaharrak eta— atia zabaldu ta “ala, barrura!” ta barrura sartzen zian. Oin, zelan gazte asko, jente asko euan gaztia ta zera, ba, harek ya takillatik.
- Gaiñera, orduan jende asko juango zan zuegana, ez?
- Jolin asko! Sobre todo hillan azkenian ta? Hillan azkenian izaten zan, bueno! Jentia barbaridadia! Danak hillan... Hillan azkena ta lehelengua izaten zan...! Tio be —harek eruaten eban ofiziña asuntua gehixena orduan; gero arrebia sartu zan, baiña tio—, badakizu, pixkat edadian aurrera, ta ikusten ebanian jente asko zain, ya jenixua ta. Hori damaskinau zaharrak —ez dira bizi, baiña— esango eben, zenbat jenixo erabiltzen eban harek. Joe, buf! Ahopian harek “kauen...”, ahopian. Ta gero, ya, juan gintzazen Otaolara, ta han ya....
- Uste dot bateron batek kontau deskuala, hori, Generalisimon kolia!
- Kolia demasa! Bai, bai, kolia! Aste guztian, hille guztian, igual, banakia. Bat edo bi etorten zian, banakia. Baiña hillan azkenian? Kontuak eittera. Kanpotik be bai. Elorrixon be baeguazen batzuk, Azkargorta anaiak eta, Elorrixon be baeguazen onak. Bai. Elorrixon be bai. Ta hillan azkenian danak kontuak eittera. Euren fakturekin edo kuadernuorrekin, ta urre-desperdiziua entregau, ta bestia, ta kontuak eittera. Danak batera! Danak batera! Baiña kolia demasa! Ta orduan, ba, esaten detsut, jente asko ebillen biharrian. Eibarren asko biharrian.

20. Emakumeak damaskinatuan lanean

- **Erref**: AB-270/023
- **Iraupena**: 0:00:27. **Hasi**: 00:52:17. **Bukatu**: 00:52:44
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:
Eibarren emakume askok egiten zuten damaskinatuan lan. Lan garbia zen, etxean egin zitekeena.

Transkripzioa
- Asko eguazen. Beste bat “viuda de Ansola”, etortzen zan Isasittik. Andrak, gehixenak andrak zian. Andrak gehixenak. Bai.
- Bihar garbixa zan eurendako...
- Bai ba. Eta eurentzako, etxian eitten eben. Zeozer etaratzen baeben... Ta etaratzen eben. Gero eguazen juaten zianak saltzera.... Jeneralian eitten eben, gaiñera, biharrak entregau, ta harek dirua hartzen eben biharrekin. Ta gero gurera, pagatzera.

21. Urrearen prezioa eta merkatuaren gora-beherak

- **Erref**: AB-270/024
- **Iraupena**: 0:02:46. **Hasi**: 00:52:44. **Bukatu**: 00:55:30
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Urrearen prezioa. Gramoa 100 pezetatik gora igo zenean, damaskinatzaileak arduratzen hasi ziren. Haria orria baino garestiagoa zen. Merkatuak gora-behera handiak izaten zituen.

22. Gerra osteko urrearen kontrabandoa

- **Erref**: AB-270/025
- **Iraupena**: 0:04:45. **Hasi**: 00:55:30. **Bukatu**: 01:00:15
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:
Lehenengo Mundu Gerran, urreak balio gutxi zuen; jendeak nahiago zituen zilarrezko txanponak urrea baino. Urrearen inguruko tranpak azaltzen ditu, kontrabandoari lotutakoak.

23. Argazkilaritzarako zaletasuna eta Eibarko argazkilari ezagunak

- **Erref**: AB-270/030
- **Iraupena**: 0:02:42. **Hasi**: 01:08:16. **Bukatu**: 01:10:58
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:
1947 inguruan hasi zen argazkiak egiten, Frantziatik ekarritako makina batekin. Eibarko argazkilariak: Ojanguren, Castrillo eta Jauja ziren.

24. Ortuoste y Castrillo Eibarko argazkilaritza denda

- **Erref**: AB-270/031
- **Iraupena**: 0:02:19. **Hasi**: 01:10:58. **Bukatu**: 01:13:17
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:
Argazkilaritzaren inguruko azalpenak ematen ditu. Ortuoste y Castrillo argazki dendaren berri ematen du.

25. Indalecio Ojanguren argazkilari ezaguna

- **Erref**: AB-270/032
- **Iraupena**: 0:01:55. **Hasi**: 01:13:17. **Bukatu**: 01:15:12
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:
Indalecio Ojanguren argazkilariari buruzkoak kontatzen ditu. Mendizalea, berbetalaria eta gizon ona zela kontatzen du.

26. Feliciano Castrillo argazkilari ezaguna

- **Erref**: AB-270/033
- **Iraupena**: 0:01:38. **Hasi**: 01:15:12. **Bukatu**: 01:16:50
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:
Feliciano Castrillo argazkilaria zelakoa zen eta zertan aritzen zen kontatzen du.

27. Urrea suberatzea zer den

- **Erref**: AB-270/036
- **Iraupena**: 0:03:02. **Hasi**: 01:19:33. **Bukatu**: 01:22:35
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Urre-lantegiko prozesu baten azalpena ematen du. Suberatzea zelan eta zertarako egiten zen.

28. Urrea egiteko prozesuaren azalpena

- **Erref**: AB-270/037
- **Iraupena**: 0:01:45. **Hasi**: 01:22:35. **Bukatu**: 01:24:20
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Grabatua
- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Debabarreneko lantegiak

Laburpena:
Lingotea nola urtzen zuten kontatzen du, sutegian, egur-ikatzarekin.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-11-13

CC-by-sa | **Ahotsak.eus**
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com